

PARTICULARITĂȚILE AUDITULUI OPERAȚIUNILOR DE SPĂLARE A BANILOR

THE PARTICULARITIES OF AUDIT IN MONEY LAUNDERING OPERATIONS

CZU: 657.6: 336.717.16(478)

GRUMEZA Dumitru¹, IACHIMOVSKI Anatolie²^{1,2} Dr., conf. univ., Academia de Studii Economice a Moldovei, Republica MoldovaE-mail: ¹grumezad@mail.ru, ²aiachimovschi@mail.ru

Summary: Financial crime is harmful and has far reaching negative consequences. An audit of financial statements may help counter such crimes of fraud, corruption and money laundering.

Combating fraud, corruption and money laundering must be a joint effort of all relevant parties, including business leaders, the accountancy profession, regulators, standard setters and the financial sector. We call for a coordinated approach and commitment of all the key players to achieve tangible results.

Cuvinte cheie: auditor, audit financiar, ISA, spălarea banilor, raportare, operațiuni suspecte, raport de audit.

JEL Classification: M 42, Auditing.

Introducere.

Termenul utilizat de "spălarea banilor" pentru prima dată a apărut în SUA anii 20 ai secolului XX, unde infractorii (printre care Al Capone, Babsy Moran) căutau căi și mijloace de ași justifica banii obținuți din afaceri criminale. Ulterior aceștia au deschis spălătorii auto și spălătorii de rufe unde își legalizau "banii murdari", activități de la care foarte probabil și s-a păstrat denumirea de "money laundering" (spălarea banilor).

Operațiunile ilicite sub forma spălării banilor reprezintă pentru economia mondială un pericol și o amenințare foarte serioasă, cu atât mai mult în epoca actuală unde circuitul informațional avansează în viteză. S-a constatat deja oficial conform Fondului Monetar Internațional (FMI) că anual sunt legalizate fonduri ilicite într-un quantum de aproximativ 3-5% din produsul mondial brut (aproximativ 3-5 trilioane USD). În continuare fără o prevenire și o combatere a acestui proces ilicit această situație poate ajunge la cifre și mai impunătoare.

Nu a ocolit acest fenomen de spălare a banilor nici țara noastră unde în ultima perioadă se constată o creștere accentuată a acestor tipuri de infracțiuni investigate de Serviciul Prevenirea și Combaterea Spălării Banilor (în continuare SPCSB), din care putem aminti de schema "Laundromat-ului rusesc", unde o parte din bani au fost tranzacționați prin intermediul Moldincombank, iar o altă parte prin Trasta Comerbanka (Letonia).

Cercetătorii definesc spălarea banilor ca un fenomen economic modern, bazat pe legătura strânsă dintre anumite sectoare ale economiei deschise cu economia subterană. Spălarea banilor este descris în literatura de specialitate drept procesul prin care bunurile și veniturile obținute ilicit sunt transferate sub forma legală în domeniul relațiilor economice, contribuind astfel la dezvoltarea businessului legal și ilegal.

Conform Directivei Uniunii Europene privind prevenirea utilizării sistemului financiar în scopul spălării banilor sau finanțării terorismului nr. 2015/849, constituie „spălarea banilor” următoarele fapte, comise cu intenție:

a) schimbul sau transferul de bunuri, cunoscând că bunurile provin dintr-o activitate infracțională sau dintr-un act de participare la o astfel de activitate, în scopul ascunderii sau disimulării originii ilicite a bunurilor sau al sprijinirii oricărei persoane implicate în comiterea activității respective pentru a se sustrage consecințelor legale ale acțiunii persoanei respective;

- b) ascunderea sau disimularea adevăratei naturi, a sursei, a localizării, a amplasării, a circulației sau a proprietății bunurilor ori a drepturilor asupra acestor bunuri, cunoscând că bunurile provin dintr-o activitate infracțională sau dintr-un act de participare la o astfel de activitate;
- c) dobândirea, deținerea sau utilizarea de bunuri, cunoscând, la data primirii lor, că acestea provin dintr-o activitate infracțională sau dintr-un act de participare la o astfel de activitate;
- d) participarea la oricare dintre acțiunile menționate la literele (a), (b) și (c), asocierea în vederea comiterii acestora, tentativa de comitere și asistența, instigarea, facilitarea și consilierea în vederea comiterii acțiunilor menționate.

Conform normelor juridice naționale, fenomenul „spălarea banilor” este definit ca acțiuni, orientate spre atribuirea unui aspect legal sursei și provenienței veniturilor ilicite ori spre tănuirea originii sau apartenenței unor astfel de venituri²⁶.

În altă ordine de idei, conform art. 243 din Codul Penal al RM, infracțiunea de spălare a banilor este săvârșită prin:

a) convertirea sau transferul bunurilor de către o persoană care știe ori trebuia să știe că acestea constituie venituri ilicite, în scopul de a tănui sau de a deghiza originea ilicită a bunurilor sau de a ajuta orice persoană, implicată în comiterea infracțiunii principale, de a se sustrage de la consecințele juridice ale acestor acțiuni;

b) tănuirea sau deghizarea naturii, originii, amplasării, dispunerii, transiterii, deplasării proprietății reale a bunurilor ori a drepturilor aferente de către o persoană care știe sau trebuia să știe că acestea constituie venituri ilicite;

c) dobândirea, deținerea sau utilizarea bunurilor de către o persoană care știe ori trebuia să știe că acestea constituie venituri ilicite.

De asemeni acțiuni ilicite constituie și faptele comise în afara teritoriului țării dacă acestea conțin elementele constitutive ale unei infracțiuni în statul în care au fost comise și pot constitui elementele constitutive ale unei infracțiuni comise pe teritoriul Republicii Moldova.

1. Cerințele legislației în vigoare.

În conformitate cu Legea Nr. 308 din 22.12.2017 cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului entitățile de audit, persoanele juridice și întreprinderile individuale care prestează servicii de contabilitate sunt încadrate ca entități raportoare către SPCSB cu privire la faptele ilicite din categoria spălării banilor.

La rândul său reglementarea, supravegherea și controlul modului de aplicare a legislației privind prevenirea și combaterea spălării banilor pe teritoriul Republicii Moldova de către auditorii și entitățile de audit în calitate de entități raportoare este asigurat de Consiliul de Supraveghere Publică a Auditului.

În acest context se impune pentru entitățile de audit elaborarea *Politicii cu privire la prevenirea, depistarea și raportarea cazurilor de spălare a banilor și finanțare a terorismului* conform Indicațiilor metodice privind aplicarea de către societățile de audit, auditorii întreprinzători individuali a măsurilor de prevenire și combatere a spălării banilor și finanțării terorismului.

Dacă să prezentăm situația reală a entităților de audit din R. Moldova ce au raportat existența *Politicii cu privire la prevenirea, depistarea și raportarea cazurilor de spălare a banilor și finanțare a terorismului* pentru perioada 2017 (pentru perioada 2018 urmează raportarea), putem prezenta că Societățile de audit, auditorii întreprinzători individuali (nr. total 120) au raportat măsurile de prevenire și combatere a spălării banilor și finanțării terorismului (SBFT), aplicate în procesul desfășurării activității de audit, după cum urmează²⁷:

- 1) au raportat elaborarea și aplicarea Politicii – 112 entități;
- 2) au raportat lipsa elaborării și aplicării Politicii – 8 entități.

²⁶ Legea Nr. 308 din 22.12.2017 cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului. În Monitorul Oficial Nr. 58-66, din 23.02.2018.

²⁷ <http://cspa.gov.md/node/87>

2. Cunoașterea clientului, evaluarea riscurilor, aplicarea de proceduri specifice.

Conform Standardelor Internaționale de Audit (ISA) fiecare auditor trebuie să se bazeze pe raționamentul și scepticismul său profesional în abordarea unui client nou sau în păstrarea unui client existent și, în consecință, va decide dacă și cât de detaliate trebuie să fie investigațiile proprii legate de informațiile despre un Client sau tranzacțiile derulate de acesta (de exemplu: căutări în presă, discuții cu partenerii de business, căutări pe internet detaliate sau acces la diverse baze de date specifice).

În legislația națională și internațională se prevede estimarea unui grad de risc aferent clienților noi și a celor existenți în portofoliu, în legătură cu riscul de spălare a banilor. Entitățile de audit în calitate de entități de raportoare vor evalua riscurile legate de operațiunile de spălare a banilor stabilind amploarea lor în funcție de următoarele aspecte:

- a) client;
- b) riscul general de spălare a banilor;
- c) țară (jurisdicție);
- d) relația de afaceri;
- e) bun, serviciu, tranzacție și canalul de livrare.

Ceea ce ține de estimarea gradului de risc aferent clienților o modalitate recomandată de practicile internaționale este stabilirea unei *matrici de risc* sau a unui *chestionar specific de risc*, bazat pe caracteristicile clientului, care să permită stabilirea de către auditor a unui punctaj/score, care să-l plaseze în categoriile de risc prevăzute de Lege: risc mare, mediu sau mic. De exemplu, un client care prin statut este listat sau reglementat de autorități și a cărui activitate este mai atent monitorizată (cum sunt băncile comerciale monitorizate de BNM) poate fi inclus într-o categorie de risc mic. Similar ca raționament, persoanele expuse politic vor intra într-o categorie mare de risc și măsurile de analiză și cunoaștere trebuie mai atent aplicate.

În practică pot fi utilizate măsuri-standard de cunoaștere a clientului cum ar fi:

1. identificarea clientului pe bază de documente și, după caz, de informații obținute din surse independente (autorități publice, parteneri de afaceri, presă, altele);
2. identificarea beneficiarului real și verificarea, pe bază de documente și, după caz, de informații obținute din surse independente, în funcție de risc, a identității acestuia;
3. obținerea de informații despre scopul și natura relației de afaceri;
4. monitorizarea relației de afaceri, pentru a se asigura că acestea sunt concordante cu informațiile privind identitatea clientului, precum și cu profilul de risc.

În cazul în care nu este posibilă cunoașterea clientului ca urmare a aplicării măsurilor-standard, entitățile raportoare (auditorii) sânt obligate să nu efectueze nicio activitate sau tranzacție, inclusiv printr-un cont de plăți, să nu stabilească nicio relație de afaceri ori să termine o relație de afaceri existentă și să aibă în vedere transmiterea formularelor speciale privind raportarea activităților sau tranzacțiilor suspecte Serviciului Prevenirea și Combaterea Spălării Banilor. În acest caz, auditorii ca entitate raportoare pot decide să continue sau să sisteze relația cu acest Client, documentând decizia conform standardelor profesionale aplicabile fără a explica clientului eventualul motiv de sistare.

Ceea ce ține de riscul general de spălare a banilor SPCSB a elaborat și a prezentat *Raportul privind Evaluarea națională a riscurilor expune și rezultatele evaluării domeniilor liberilor profesioniști ca entități raportoare*, unde pentru entitățile ce prestează servicii de audit și contabilitate sa acordat un risc scăzut.²⁸

Pentru a determina riscul legat de țară (jurisdicție) în acest calcul se ține cont dacă beneficiarii reali ai tranzacțiilor sunt rezidenți:

- a. din state care impun/nu impun cerințe de prevenire și combatere a spălării banilor și este supusă/nesupusă regulat evaluării în acest sens de către organizațiile internaționale de profil;
- b. din țările de destinație (jurisdicțiile) care, conform unor surse credibile, au un nivel scăzut/ridicat al corupției sau al altor activități infracționale, supuse embargourilor, etc.

²⁸ http://spsb.cna.md/sites/default/files/documents/files/Manual%20AML%20DNFBPs_RO.pdf, pag. 12.

Pentru a stabili în ce măsură un stat sau altul se supune/nu se supune standardelor internaționale în domeniul prevenirii și spălării banilor diferite organizații internaționale (de exemplu Grupului de Acțiune Financiară Internațională – FATF) publică periodic lista statelor care respectă în totalitate, parțial sau nu se supun unor standarde internaționale în domeniu (așa-zisa lista neagră – Filipine, Indonezia, Costa Rica, etc.)²⁹.

Legat de nivelul corupției a țărilor de destinație ca o sursă credibilă putem utiliza Indicele Percepției Corupției (IPC) de exemplu pentru 2018 publicat la 29 ianuarie 2019, la Berlin, de Transparency International³⁰. Indicele a fost calculat în baza a 13 studii ale unor organizații/companii notorii (inclusiv 9 – pentru Republica Moldova)³¹ pentru a evalua nivelul percepției corupției uzuale din sectorul public în 180 de țări. Acesta este evaluat la o scară de la 0 până la 100, unde „0” semnifică corupție totală, iar „100” – lipsă totală de corupție.

În 2018, Republica Moldova a înregistrat un scor al IPC de 33 de puncte (țările cu democrație avansată au o medie a IPC de 75 puncte; democrațiile „problematică” – 49 puncte; regimurile hibride, cu tendințe autocrate – 35 puncte; regimurile autocrate, cu cele mai proaste rezultate – doar 30 de puncte), fiind pe locul 117 din 180 țări. În mare parte această poziție a fost atribuită de faptul că în iulie 2018, a fost adoptată legea „amnistiei capitalului” care permite legalizarea mijloacelor de proveniență frauduloasă.

Auditorii în calitate de entități raportoare vor acorda o atenție sporită clienților care sunt implicați în relații de afaceri cu firme și persoane din jurisdicții care nu beneficiază de sisteme adecvate de prevenire și combatere a spălării banilor, precum și tuturor tranzacțiilor complexe, neobișnuit de mari sau care nu se circumscriu tipologiei obișnuite, inclusiv tranzacțiilor care nu par să aibă un sens economic, comercial ori legal sau a tranzacțiilor care, prin natura lor, pot să favorizeze anonimatul. Când auditorul studiază bunul, serviciul, tranzacția și canalul de livrare a acestora se analizează dacă bunul (serviciul) fac parte din categoria mărfurilor/serviciilor ordinare sau nu, volumul acestora este unul mediu pentru o tranzacție sau prezintă un volum foarte ridicat comparativ cu media tranzacțiilor ordinare, căile de livrare sunt ușor de identificat, inclusiv destinația finală, decontarea a fost efectuată prin o tranzacție sau mai multe (urmărind în special dacă ratele au fost împărțite în sume ce se încadrează în limita celor ce urmează a fi raportate, etc.).

Legat de locul integrării procedurilor de evaluare a riscului aferent tranzacțiilor de SBFT Societățile de audit, auditorii întreprinzători individuali din R. Moldova (nr. total 120) pentru perioada anului 2017 au raportat³²:

- a. până la acceptarea misiunii de audit – 12;
- b. până la acceptarea, dar și în procesul desfășurării misiunii de audit – 23;
- c. n procesul desfășurării misiunii de audit – 66;
- d. lipsa integrării procedurilor – 19.

Totodată riscului aferent tranzacțiilor de SBFT pentru 2017 a fost evaluat de Societățile de audit, auditorii întreprinzători individuali din R. Moldova astfel³³:

- a. redus – 91;
- b. mediu – 7;
- c. ridicat – 4;
- d. lipsa evaluării riscului – 18.

Ulterior determinării riscului legat de spălarea banilor auditorul determină acel risc al misiunii de audit. Trebuie făcută distincția clară că există o diferență între riscul misiunii de audit și riscul legat

²⁹ <http://www.fatf-gafi.org/countries/>

³⁰ http://ipn.md/infoprim/UserFiles/Image/Comunicate_anexe/IPC_2018_rom.pdf

³¹ Bertelsmann Stiftung Transformation Index 2017-2018, Economist Intelligence Unit Country Risk Service 2018, Freedom House Nations in Transit 2018, Global Insight Business Conditions and Risk Indicators 2017, The PRS Group International Country Risk Guide 2018, World Bank Country Policy and Institutional Assessment 2017, World Economic Forum Executive Opinion Survey 2018, World Justice Project Rule of Law Index Expert Survey 2017-2018, Varieties of Democracy (V-Dem) 2018.

³² <http://cspa.gov.md/node/87>

³³ <http://cspa.gov.md/node/87>

de spălarea banilor și finanțarea terorismului. Primul este un concept mult mai extensiv, bazat pe mai multe componente (riscul inerent, riscul de control, riscul de nedetectare) și este influențat în mod direct de al doilea risc. Adică trebuie de ținut cont de faptul că în cazul auditului situațiilor financiare, un client cu un grad mare de risc de spălare a banilor va determina un risc ridicat de audit. Pe de altă parte nu este exclus ca un client existent, care aparent are un risc de audit redus în preplanificare, evaluat în misiunile anterioare, să înceapă să deruleze în perioada curentă o serie de tranzacții anormale, neobișnuite și care să determine un grad de risc crescut în ceea ce privește riscul de spălare a banilor.

În funcție de riscul de audit determinat auditorul va aplica procedurile de audit sub forma unor teste de detaliu, teste standard, sau unele teste extinse în situația în care testele standard nu au adus probele suficiente și adecvate pentru stabilirea unor concluzii.

La această etapă se aplică teste asupra unor operațiuni cum ar fi:

1. analiza operațiunilor efectuate unde prețul unitar diferă semnificativ de cel practicat pe piața locală a clientului (în scopul camuflării circuitului de bani obținuți ilicit);
2. analiza contractelor cu clauze deosebite de contractele încheiate în conformitate cu cerințele legislației (condiții flexibile de plăți, lipsa penalizărilor pentru întârzieri, împrumuturi fără dobânzi), lipsa contractelor la împrumuturi, etc.;
3. împrumuturi atrase în situația când situația financiară a entității îi permitea să-și continue activitate fără surse din exterior;
4. implicarea în tranzacție a unor părți stabilite în zone avantajoase din punctul de vedere al fiscalității sau al secretului bancar (paradisuri fiscale), sau în țări indicate de FATF ca fiind necooperante în materie de spălarea banilor;
5. servicii exagerate de consultanță cu sume considerabile pentru a diminua obligațiile fiscale;
6. alte operațiuni care auditorul consideră suspecte³⁴ de spălarea banilor.

3. Raportarea tranzacțiilor privind spălarea banilor, păstrarea informațiilor.

Procedura de raportare în contextul depistării suspiciunilor de spălare a banilor este una foarte dificilă deoarece spectrul suspiciunilor este unul foarte larg și nu de puține ori determinarea suspiciunilor este una subiectivă ce ține în primul rând de raționamentul profesional și scepticismul auditorului.

Auditorul și membrii echipei sale de audit au mai multe obligații de raportare:

1. Raportarea internă în cadrul echipei de audit, în cadrul activității lor, atunci când se descoperă tranzacție potențial-suspectă;
2. Raportarea către SPCSB a operațiunii suspecte identificate;
3. Raportarea către client a problemelor semnificative de control intern, probleme ce pot fi identificate la nivelul politicilor implementate de client pentru prevenirea și combaterea spălării banilor;
4. Raportarea către utilizatorii situațiilor financiare, indicând aceasta în raportul de audit.

Raportarea internă între membrii echipei de audit, în cadrul activității lor, atunci când identifică o tranzacție suspectă nu este reglementată. Aceasta se poate face în mod formal sau informal între membrii echipei de audit și cu recomandarea de consemnare a concluziilor decise în documentația internă.

Obligațiile de raportare al activităților și tranzacțiilor către SPCSB cad sub incidența Legii nr. 308/2017, unde auditorii în calitate de entitate raportoare trebuie să raporteze:

- a) tranzacțiile suspecte, care se raportează în termen de cel mult 24 ore de la momentul identificării operațiunii sau circumstanțelor;
- b) tranzacțiile în numerar printr-o operațiune în valoare de cel puțin 100.000 lei, sau mai multe operațiuni dacă se consideră că există o consecutivitate a acestora, care se raportează în decurs de 10 zile calendaristice;

³⁴ prin „tranzacție suspectă” se înțelege operațiunea care aparent nu are un scop economic sau legal ori care, prin natura ei și/sau caracterul neobișnuit în raport cu activitățile clientului auditorului, trezește suspiciunea de spălare a banilor.

c) tranzacțiile prin virament printr-o operațiune de minim 500.000 lei, care se raportează până la data de 15 a lunii următoare lunii de gestiune.

Către conducerea entității, cât și față de persoanele responsabile cu guvernanta auditorul are obligația de raportare prevăzută în standardele ISA 260 și 265.

În cadrul activității sale auditorul emite un raport asupra activității prestate, în funcție de obiectivul misiunii. Acest raport este adresat utilizatorilor finali. În acest sens, responsabilitățile de raportare ale auditorilor sunt definite în măsura prevăzută de Standardele Internaționale de Audit aplicabile auditului situațiilor financiare.

Conform prevederilor din Legea nr. 308/2017, auditorii (entitățile raportoare) au obligația de a păstra, pe o perioadă de 5 ani de la încheierea relației cu clientul. Datele păstrate trebuie să fie suficiente ca să permită reconstruirea fiecărei tranzacții sau activități în maniera în care să servească în caz de necesitate ca probă în cadrul procedurii penale, contravenționale și altor proceduri legale.

Concluzii.

În ultima perioadă auditorii și contabilii au un rol important în prevenirea și combaterea spălării banilor. Pe lângă activitatea de bază legislația în domeniu obligă auditorii și contabilii să elaboreze și aplice în practică politici și proceduri privind combaterea fenomenului de spălare a banilor, respectiv de a aprecia obiectiv operațiunile economice la care aceștia au acces în legătură cu serviciile prestate, de a scoate în evidență acele operațiuni considerate suspecte, de a aprecia caracterul ilicit și a raporta într-un termen operativ către organele competente de investigarea operațiunilor suspecte.

Bibliografie:

1. *Legea privind auditul situațiilor financiare* nr. 271 din 15.12.2017. În Monitorul Oficial Nr. 7-17, din 12.01.2018;
2. *Legea Nr. 308 din 22.12.2017 cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului*. În Monitorul Oficial Nr. 58-66, din 23.02.2018;
3. *Hotărârea CNPF Nr. 38/1 din 24.08.2018 cu privire la aprobarea Regulamentului privind măsurile de prevenire și combatere a spălării banilor și finanțării terorismului pe piața financiară nebanară*. În Monitorul Oficial Nr. 366-376, din 28.09.2018;
4. *Standardele Internaționale de Audit*, Ordinul ministrului finanțelor nr. 64 din 14 iunie 2012. În Monitorul Oficial Ediție specială, din 24.08.2012;
5. *Standardele Internaționale privind combaterea spălării banilor și finanțarea terorismului*, Grupul de Acțiune Financiară Internațională (FATF);
6. *Directiva (UE) 2015/849 a parlamentului european și a consiliului din 20 mai 2015 privind prevenirea utilizării sistemului financiar în scopul spălării banilor sau finanțării terorismului*;
7. *Ordin SPCSB nr.35 din 23.08.2018 cu privire la aprobarea Regulamentului privind măsurile de prevenire și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului*;
8. *Ordin SPCSB nr.18 din 08.06.2018 cu privire la aprobarea Instrucțiunilor cu privire la raportarea activităților sau tranzacțiilor care cad sub incidența Legii nr.308 din 22.12.2017*;
9. *Ordin SPCSB nr.15 din 08.06.2018 cu privire la aprobarea Ghidului privind identificarea și raportarea activităților sau tranzacțiilor suspecte de spălare a banilor*;
10. IFAC și IFRS, *Reglementări internaționale de audit, asigurare și etică*, Editura Irecson, București, 2009;
11. http://spscb.cna.md/ro/law_national;
12. mf.gov.md;
13. <http://cspa.gov.md>;
14. <http://www.fatf-gafi.org/countries/>;
15. http://ipn.md/infoprim/UserFiles/Image/Comunicate_anexe/IPC_2018_rom.pdf.